

Ministerie van
Welzijn,
Volksgezondheid en
Cultuur

90-014⁸

Directoraat-Generaal
Culturele Zaken

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Nederlands Cultuurbeleid en Europese Eenwording

Amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming

H. J. M. Mali

Studie verricht in
opdracht van het
ministerie van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur,
Directoraat-Generaal
Culturele Zaken

201 111 11

I N H O U D S O P G A V E

De cijfers	5
De interne markt en de amateuristische kunst- beoefening en kunstzinnige vorming	15
Waartoe zal dit alles leiden ?	19
Tot slot	23
Naschrift	27

In het volgende wordt geprobeerd een schets te geven van wat de mogelijke gevolgen zullen zijn van de Europese Interne Markt voor de sector kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening.

Het lijkt daarbij verstandig uit te gaan van de bestaande situatie, die in grote lijnen te schetsen, vervolgens te bezien of de uitgangspunten van de Interne Markt doorwerking vinden in het nationale beleid ten aanzien van kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening, om tenslotte te proberen in een aantal korte schetsen de situatie in 1992 en daarna in grote lijnen weer te geven.

In een aparte bijlage wordt nog kort ingegaan op wat de gevolgen zouden zijn als de eenwording van Europa voor de lidstaten dergelijke financiële consequenties gaat krijgen, dat diep zou worden ingesneden in de bestaande subsidieregelingen.

Hier wordt in dit kader, zoals gezegd in de bijlage, aandacht aan besteed omdat weliswaar de subsidies op het terrein van de kunstzinnige vorming niet strijdig zijn met het EEG-verdrag en het dus op korte termijn niet te verwachten is dat hierin belangrijke wijzigingen zullen komen, er naar mijn mening toch rekening gehouden zou moeten worden met wijzigingen in de praktijk. Het academische antwoord is: de invloed van de Europese eenwording voor de sector is gering. In de praktijk zou het niet slecht zijn voor de sector als met een minder geruststellende conclusie rekening zou worden gehouden.

De cijfers

We besteden enige aandacht aan de bekende cijfers over de beoefenaren van de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming, ook al omdat het binnen de kunstsector geen bon ton is uitvoerig cijfermateriaal voorhanden te hebben, maar ook om een indruk te geven van de grote belangstelling onder de bevolking voor deze activiteiten.

Het gaat echt om grote aantallen, die ook beleidsmatig interessant zijn. Het zegt iets over de staat van de emancipatie van de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming, dat de cijfers zo gebrekkig zijn en in ieder geval op dit moment nog veel te grof om een precieze koers uit te zetten.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek houdt zowel enquêtes onder instellingen als bevolkingsonderzoeken en is van mening, dat beide typen gegevens elkaar op belangrijke punten kunnen aanvullen.

Jammer genoeg komen de eerste uitkomsten van de enquêtes onder instellingen voor kunstzinnige vorming pas in de herfst van 1989 beschikbaar en zullen we het voorlopig met de hieronder vermelde gegevens moeten doen. Zij zijn afkomstig uit het "Aanvullend Voorzieningsgebruik Onderzoek" (AVO). Het AVO is een omvangrijk steekproefonderzoek onder de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder. Het onderzoek is in 1979, 1983 en 1987 in opdracht van het Centraal Bureau voor de Statistiek verricht. De informatievoorziening wordt door het Centraal Bureau voor de Statistiek verzorgd.

De volgende indrukwekkende statistiek komt dan tevoorschijn:

Amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming door de bevolking van 6 jaar en ouder, naar kunstvorm

	Activiteit in vrije tijd verricht in de afgelopen 12 maanden		Ingeschreven bij muziekschool, balletschool, toneelschool, creativiteitscentrum o.i.d.		Elders deelgenomen aan lessen, oefeningen of cursussen o.l.v. leraar of beroepskracht		Lid van vereniging club, gezelschap of organisatie voor amateuristische kunstbeoefening	
	1983	1987	1983	1987	1983	1987	1983	1987
	%							
Tekenen, schilderen, grafisch werk	17	18	2	2	1	2	1	1
Beeldhouwen, boetseren, pottenbakken, sieraden maken	6	5	1	1	1	1	1	1
Werken met textiel (textiele werkvormen) wandkleden maken, weven	17	15	2	1	1	2	1	1
Zingen	12	14	2	2	2	3	4	4
Bespelen muziekinstrument	15	14	4	3	3	4	2	3
Toneel, mime, volksdans, ballet (ook jazz- en beatballet)	8	8	4	4	2	3	4	4
Fotografie, film, video (geen vakantie- of familiekiekjes/filmpjes)	13	13	0	1	0	1	1	1
Totaal AK/KV	48	47	12	11	8	12	11	12

Amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming door de bevolking van 6 jaar en ouder, 1987

	Respon- denten (= 100%)	Amateuristische kunstbeoefening in de afgelopen 12 maanden	Ingeschreven bij muziekschool, balletschool, toneelschool, creativiteits- centrum o.i.d.	Elders deelgenomen aan lessen, oefeningen of cursussen o.l.v. leraar of beroepskracht	Lid van, vereniging, club, gezelschap of organisatie voor amateuristische kunstbeoefening
	absoluut	%			
Totaal	15 881	47	11	12	12
Geslacht					
Man	7 802	40	7	8	8
Vrouw	8 079	54	16	16	16
Leeftijd					
6 - 15 jaar	2 167	66	24	23	18
16 - 24 jaar	2 596	58	14	17	13
25 - 34 jaar	2 805	53	12	12	13
35 - 44 jaar	2 721	45	9	9	10
45 - 54 jaar	1 752	39	7	8	10
55 - 64 jaar	1 670	35	6	6	9
65 - 74 jaar	1 260	34	7	7	11
75 jaar en ouder	911	22	4	3	6
Onderwijsniveau					
Lager onderwijs	3 672	41	12	11	11
Uitgebreid lager onderwijs	4 715	45	10	11	12
Middelbaar onderwijs	3 849	55	13	14	14
Hoger onderwijs	2 223	60	14	15	14
Sociaal economische categorie					
Werkzaam man	4 094	39	5	6	8
Werkzaam vrouw	2 210	58	16	17	16
Gepensioneerd	1 911	29	6	5	8
Werkloos	1 276	46	10	10	11

	Respon- denten (= 100%)	Amateuristische kunstbeoefening in de afgelopen 12 maanden	Ingeschreven bij muziekschool, balletschool, toneelschool, creativiteits- centrum o.i.d.	Elders deelgenomen aan lessen, oefeningen of cursussen o.l.v. leraar of beroepskracht	Lid van vereniging, club, gezelschap of organisatie voor amateuristische kunstbeoefening
	absoluut	%			
Arbeidsongeschikt	547	37	6	8	7
Werkzaam in eigen huishouden	2 177	47	10	10	13
Onderwijsvolgend	3 283	65	22	23	17
Gemeentegrootte					
Tot 10 000 inwoners	2 071	46	10	12	13
10 000 tot 20 000	2 955	46	11	12	13
20 000 tot 50 000	3 919	47	12	12	12
50 000 tot 100 000	2 593	47	11	12	11
100 000 tot 250 000	2 577	51	12	11	11
250 000 of meer	1 766	49	12	12	11
Amsterdam	566	57	14	15	12
Rotterdam	662	40	11	9	8
Oen Haag	538	51	12	13	12

Bovengenoemde cijfers voorzien we vervolgens van enig commentaar.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek bericht dus dat in 1987 door 47% van de Nederlandse bevolking van zes jaar en ouder een of meer culturele activiteiten verricht werden.

In totaal was 11% ingeschreven bij een instelling voor kunstzinnige vorming, terwijl 12% elders had deelgenomen aan lessen, oefeningen of cursussen.

Eveneens 12% was lid van een vereniging of iets dergelijks voor amateuristische kunstbeoefening.

Vrouwen zijn veel actiever op het gebied van de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming dan mannen. Zo was in 1987 16% van de vrouwen ingeschreven bij een instelling voor kunstzinnige vorming tegenover 7% van de mannen.

Tot zover het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dit zijn schokkende cijfers, die niet kunnen kloppen. Ten opzichte van het Centraal Bureau voor de Statistiek misschien een harde opmerking, maar wel terecht als wij bijvoorbeeld een stad als Rotterdam, die wij uiteraard goed kennen, vergelijken met de cijfers zoals ze door het Centraal Bureau voor de Statistiek gepresenteerd worden.

Volgens die statistiek zou in Rotterdam 11% van de bevolking van zes jaar en ouder in 1987 ingeschreven zijn bij de muziekschool, balletschool, toneelschool, creativiteitscentrum of iets dergelijks.

Dit komt neer op 60.000 deelnemers.

In werkelijkheid zijn het bij al onze bekende instellingen, die in Rotterdam onder deze categorie vallen, hooguit 12.000 deelnemers.

Dit zijn afwijkingen die dus zeer groot zijn en die het nodig maken de cijfers tot eind 1989 als nieuw cijfermateriaal ter beschikking komt, uiterst terughoudend te benaderen.

Wij willen ondanks deze scepsis ten aanzien van de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek toch benadrukken, dat de deelname aan de amateuristische kunstbeoefening indrukwekkend is en hoeven daarom slechts te wijzen op het aantal deelnemers aan de harmonie- en fanfare orkesten in Nederland, dat zo'n 250.000 mensen bedraagt, terwijl ook de deelnemers aan de koren meer dan 300.000 in getal zijn. Vergeten we in deze rij van grote getallen de amateur toneelspelers niet die ook nog eens een aantal van 100.000 bereiken.

De in dans en volksdans actieven hebben we dan nog niet eens vermeld.

Het lijkt goed deze aantallen nog eens te benadrukken, juist met het oog op de komende Interne Markt. Vergelijkende cijfers op het terrein van de amateuristische kunstbeoefening in de andere Europese landen ontbreken ons helaas. Gissingen zijn op deze plek weinig zinvol, maar wij vermoeden dat ook in andere Europese landen de cijfers van deelnemers aan de amateuristische kunstbeoefening indrukwekkend zullen zijn. het zou daarom weleens van groot belang kunnen zijn in de sfeer van de toenemende culturele samenwerking binnen de EG veel meer aandacht aan de amateuristische kunstbeoefening te geven dan tot nu toe en de aandacht voor de amateuristische kunstbeoefening niet tot de voetnoten te beperken.

Met het voortschrijden van de Europese integratie wordt de culturele identiteit van ons land meer en meer onderwerp van gesprek.

Er begint een debat op gang te komen tussen rekkelijken en preciezen, tussen Europeanen en nationalisten, tussen cultuurbeschermers en zij, die daarvoor door willen gaan.

Er lijkt een vrees te bestaan dat met de komst van de Interne Markt het met de Nederlandse taal en cultuur gedaan is.

De zorg en bewogenheid rond dit begrip blijken ineens groot te zijn.

Wat precies de culturele identiteit van het land is, is een vraagstuk van geheel andere orde en blijkt in ieder geval in de praktijk bijzonder moeilijk tot uiting te brengen.

Durft iemand al eens een uitspraak te doen, dan wordt hij al snel in de hoek gezet van de gebruikers van nonsensikale wartaal uit de oorlogstijd of in die van het enge nationalisme dat geen oog heeft voor de wereldse perspectieven van een Verenigd Europa.

Terecht heeft Bevers er zeer onlangs op gewezen dat het gemakkelijker is om met muziek, beeldende kunst, dans en mime de grens over te trekken, dan met welk onderdeel van de culturele identiteit dan ook, maar dat dit nu juist kunstvormen zijn, die in mindere mate de culturele identiteit van Nederland vertegenwoordigen. Ton de Leeuw's composities klinken niet echt Hollands en het Nationale Ballet brengt zelden nationaal ballet. Hij wees er tevens op, dat wat nu het meest nederlands is aan onze cultuur niet in het buitenland verwacht, laat

staan toegejuicht wordt.

Wij zouden hier de stelling willen poneren, dat juist de amateuristische kunstbeoefening het meest duidelijk de culturele identiteit van een land naar buiten brengt en duidelijk maakt. Het zeer rijk geschaakte palet van organisatievormen van de amateuristische kunstbeoefening, gerangschikt naar "land van herkomst" en het "geloof der vaders" duiden op een verbondenheid met de historie die van groot belang, en tot nu toe veel te weinig onderzocht is.

In de amateuristische kunstbeoefening nu lijken de banden met de culturele identiteit zeer verstrengeld te zijn, zozeer verstrengeld dat we de amateuristische kunstbeoefening met de culturele identiteit van ons land mogen vereenzelvigen.

Uit de statistiek kunnen overigens nog wel enkele interessante trends gehaald worden die ook voor 1992 van belang zijn.

Het is opvallend dat bij het klimmen der jaren de belangstelling voor activiteiten in de sfeer van de kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening sterk afneemt.

Verwacht mag worden dat het aandeel van de oudere bevolkingsgroep in deze activiteiten de komende jaren gelijk op zal gaan met haar aandeel in de bevolking.

Die oudere bevolkingsgroep zal bovendien gekenmerkt worden door een stijgend onderwijsniveau, dat op zijn beurt tot gevolg zal hebben dat deelname aan activiteiten in de sfeer van de amateuristische kunstbeoefening ook verhoudingsgewijs zal toenemen.

Weliswaar legt het klimmen der jaren zijn beperkingen op, de hoge C zal niet altijd meer gehaald worden, grotere deelname van de oudere bevolkingsgroep zal ook invloed op het uit te brengen repertoire hebben.

Ook mag verwacht worden dat de deelname van de mannelijke bevolking aan deze activiteiten onder andere door een betere aansluiting van de instellingen van kunstzinnige vorming op technische ontwikkelingen, aanzienlijk groter zal worden.

Denken we alleen aan de grotere rol van de audio-visuele middelen.

Leek het een tiental jaren terug er nog op, dat het gebruik hiervan door amateurs in een doodlopende gang was terechtgekomen, de recente ontwikkelingen van dit steeds goedkoper wordende medium en de steeds toenemende rol die niet-professionals in de lokale televisie innemen, lijken tot interessante ontwikkelingen voor grote groepen deelnemers te leiden.

Het nog immer stijgende ontwikkelings- en onderwijsniveau van de bevolking zal ondanks het steeds nijpender wordende gebrek aan vrije tijd, er eveneens toe bijdragen dat de deelname de komende jaren nog zal stijgen.

Ik verwacht namelijk dat de afnemende arbeidstijd niet zal leiden tot meer vrije tijd. Een ieder kan dat alleen al toetsen aan zijn directe omgeving. De wassende informatiestroom soupeert de vrij komende tijd volledig op en neemt zelfs nog meer dan de vroegere vrije tijd in beslag. De mensen zullen gedwongen worden steeds kritischer hun vrije tijd te besteden en ik verwacht dat in de keuzes die zij dan zullen moeten doen, activiteiten in de sfeer van de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming hoog zullen scoren, omdat steeds meer mensen behoefte zullen voelen hun Nederlandse culturele identiteit te benadrukken. Juist de schaalvergroting op Europees niveau zal regionale tegenbewegingen in het leven roepen. Het is mijn overtuiging dat de "amateuristische kunstbeoefening daarin een grote rol zal spelen.

De sector amateuristische kunstbeoefening is ook internationaal van betekenis in het verkeer tussen de partners binnen de Europese Gemeenschap. Wij kunnen alleen niet van markt spreken, maar hebben hier te maken met ruilhandel in zijn meest zuivere vorm.

Tallos zijn de partnerschappen en uitwisselingsverbanden op het terrein van de amateuristische kunstbeoefening, vorm gegeven in jaarlijkse optredens bij talloze activiteiten in het buitenland. Ook deze ruilhandel in cultuur wordt vrijwel niet door de overheid gesubsidieerd.

Een interessant nevenaspect van deze ruilhandel is de kwaliteitsverbetering in eigen land die duidelijk aanwijsbaar is.

Deze indrukwekkende sector wordt op landelijk niveau ondersteund door een aantal organisaties, die uiteraard naar religie en andere overtuiging zijn ingedeeld en waarvan de bontheid te interessant is om ze niet

te vermelden:

Stichting Samenwerkende Nederlandse Korenorganisaties, Koninklijke Christelijke Zangersbond, Koninklijke Bond Zang- en Oratoriumverenigingen in Nederland, Koninklijk Nederlands Zangersverbond, Nederlandse Bond Katholieke Zang- en Oratoriumverenigingen, Bond Arbeiderszangverenigingen, Organisatie prov./reg. zangverenigingen, Bond Christelijk Gereformeerde Zangverenigingen, Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, Nederlandse St. Gregoriusvereniging, Kurt Thomas Stichting, Lutherse Werkgroep Kerkmuziek, Gereformeerde organistenvereniging, Commissie Kerkmuziek Centrum Kerkzang, Bond van Opera- en Operettegezelschappen (BOOG), Stichting Steunfunctie Amateur Muziekorganisatie Nederland, Koninklijke Nederlandse Federatie van Muziekgezelschappen, Algemene Nederlandse Unie van Muziekverenigingen, Federatie van Katholieke Muziekbonden in Nederland; Nederlandse Federatie van Christelijke Muziekbonden, Repertoire Informatiecentrum Muziek, Vereniging voor Huismuziek, Federatie van Amateur Symfonie- en Strijkorkesten, Vereniging Het Nederlands Pijpersgilde, Nederlandse organisatie van Akkordeon en Mondharmonika, Stichting Nationaal Jeugdorkest.

In het voorgaande hebben wij er al even op gewezen dat de indrukwekkende variëteit van dit gezelschap duidt op nauwe banden van de amateuristische kunstbeoefening met het verleden.

Helaas is op dit terrein weinig onderzoek verricht. Onderzoek dat aanzienlijk bij zou kunnen dragen aan de onderbouwing van de praemisse dat amateuristische kunstbeoefening en culturele identiteit nauw verstrengeld zijn.

Ter geruststelling van hen die bevreesd zijn dat deze grote variëteit in organisatievormen er wel vooral op gericht zal zijn de werkgelegenheid te stimuleren, kan opgemerkt worden dat er slechts 40 (!) mensen full-time in deze landelijke organisaties werkzaam zijn.

Het bedrag dat de Rijksoverheid aan deze vorm van ondersteuning spendeert gaat de drie miljoen gulden niet te boven.

Tot zover een eerste blik op de wereld van de amateuristische kunstbeoefening, die ondanks de grote variatie in bezigheden, activiteiten en

organisatievormen eigenlijk heel overzichtelijk is: zeer veel plaatselijke initiatieven die landelijk weliswaar royaal maar toch inzichtelijk overkoepeld zijn. Een koor blijft een koor, een fanfare een fanfare, een schilderclub een schilderclub. Daar is niets moeilijks aan.

Moeilijker zit de wereld van de kunstzinnige vorming in elkaar. Geconstateerd moet worden dat hier toch veel minder eenstemmigheid heerst over benoeming en definiëring van de sector en dat al naar gelang de subsidiestromen zijn gaan vloeien, de bereidheid om onder deze titel door het leven te gaan, aanzienlijk is toegenomen bij vele vogels van zeer diverse pluimage.

Zowel op plaatselijk als regionaal vlak zijn allerlei initiatieven aan de orde, die daarnaast oneindig gevarieerd georganiseerd zijn.

In het verleden zijn harde gevechten geleverd over het onderscheid tussen amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming. Ook hier is strijd geleverd tussen Arminianen en Gomaristen. Ook deze geschiedenis is nog niet geschreven, wat jammer is.

Het onderscheid met de amateuristische kunstbeoefening zit hem vooral in de meer methodische benadering in de overdracht van vaardigheden op terreinen van muziek, beeldende vorming, drama, letteren, dans en audio-visuele vormingstechnieken.

Wij maken het op deze plaats wat minder moeilijk.

Een tweede significant verschil met de amateuristische kunstbeoefening is de professionaliteit. Zijn het bij de amateuristische kunstbeoefening toch overwegend vrijwilligers die het werk doen, bij de kunstzinnige vorming gebeurt de overdracht toch voor vrijwel 100% door benoembare en bevoegde docenten.

Een net van voorzieningen is daarnaast geschapen om deze professionaliteit op niveau te houden.

Een derde groot verschil is de overheidsbijdrage; die is aanmerkelijk hoger dan die aan de amateuristische kunstbeoefening. In een aantal situaties dicht tegen de 100% aan.

Bewust benadrukken we de cijfers in wat we opmerkten over de amateuristische kunstbeoefening. Daar kan de amateuristische kunstbeoefening mee scoren.

Veel minder zekerheid bestaat over de cijfers uit het veld van de kunstzinnige vorming. Het statistisch materiaal is in de eerste versie van dit verhaal (mei '89) nog volstrekt onvoldoende. Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft aangekondigd eind '89 met meer cijfers te komen. Wij zullen daar maar het beste van hopen.

Daarnaast dienen de cijfers die uit de diverse jaarverslagen bij elkaar gescharreld kunnen worden, kritisch benaderd te worden omdat ik denk dat vooral met de grote afhankelijkheid van de subsidies het cijfermateriaal nogal eens door de rose bril gezien wordt.

Maar zie wat nu (augustus '89) gebeurt: de VKV komt met een zeer degelijk ogend rapport, waarin kengetallen worden genoemd, dat voor het eerst een keur van cijfers over de kunstzinnige vorming naar voren brengt.

Heel interessant materiaal dat het verdient ook op deze plaats al vermeld te worden, ook omdat we ook hier, net als bij de amateuristische kunstbeoefening geconfronteerd worden met cijfers die zeker in de kunstsector imposant zijn.

Er blijken in Nederland 257 instellingen voor kunstzinnige vorming te zijn, waarvan 142 muziekscholen, 71 creativiteitscentra, 28 gecombineerde instituten en 16 steunfunctie-instellingen.

Aan deze 257 instellingen zijn 8.695 medewerkers als docent verbonden die in totaal 3.353 formatieplaatsen bezetten. Op hun beurt worden zij terzijde gestaan door 1489 medewerkers, die ook nog eens 909 formatieplaatsen vullen. Meer dan 300.000 cursisten bezoeken de cursussen.

De 241 instellingen (dus zonder de steunfunctie-instellingen) hadden in 1987 een geldomzet van 338 miljoen gulden.

Het zou op deze plaats te ver voeren diep in te gaan op alle variëteiten die zich in de organisatievorm van de kunstzinnige vorming voordoen. De geschiedenis ervan is nog niet geschreven.

Volstaan we met te vermelden dat er 241 plaatselijke instellingen zijn die grofweg ingedeeld kunnen worden in 142 muziekscholen, 71 creativiteitscentra en 28 gecombineerde instituten, die alle een royale steun van de lokale overheid genieten.

Daarnaast zijn er 16 steunfunctie-instituten, die voornamelijk door de

provincies gesubsidieerd worden en tenslotte is de kunstzinnige vorming landelijk mooi en overzichtelijk georganiseerd.

Er is het Landelijk Ondersteuningsinstituut voor de kunstzinnige vorming in Utrecht, dat ondersteunt, initieert, ontwikkelt en bemiddelt ten bate van de gehele kunstzinnige vorming op het terrein van de zes werksoorten.

Daarnaast is er de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming, eveneens in Utrecht, die als belangenbehartiger gezien kan worden van vrijwel alle instellingen voor kunstzinnige vorming in Nederland, t.w. de creativiteitscentra en de muziekscholen.

Nog geen plaats is ingeruimd voor de provinciale steunfunctie-instituten op het terrein van de kunstzinnige vorming, maar verwacht mag worden, dat ook hier eerlang een plaats binnen de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming zal worden ingeruimd. Die lijkt voor deze instituten toch de natuurlijke thuishaven te zijn.

Bij de landelijke organisaties op het terrein van de kunstzinnige vorming zijn ruim 70 medewerkers full-time werkzaam; er wordt een rijkssubsidie verstrekt van ruim zes miljoen gulden.

Wij besluiten dit hoofdstuk met nogmaals te wijzen op de indrukwekkende cijfers van de betrokkenen in de amateuristische kunstbeoefening en de kunstzinnige vorming.

Niet uit triumfalistische overwegingen, maar eenvoudig om de nadruk te leggen op de hoge participatie van de bevolking aan deze vorm van cultuur en cultuurspreiding.

Een participatie, die, ondanks alle sombere berichten en de naar mijn idee niet ten volle gefundeerde beschouwingen over het mislukken van de na-oorlogse cultuurpolitiek, alleen maar hoger lijkt te worden en nog grote perspectieven biedt.

De Interne Markt en de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming.

We gaan uit van de definitie van de Interne Markt zoals die in de scenario-instructie voor het culturele terrein gehanteerd wordt.

Een ruimte zonder binnengrenzen, waarin het vrije verkeer van cultuur-

goederen, culturele diensten en kunstenaars (culturele werkers) is gewaarborgd.

De in het scenario aangeduide processen die in de richting van de Interne Markt zouden werken, lijken voor de amateuristische kunstbeoefening-/kunstzinnige vorming-sector voorlopig van minder groot belang.

In het volgende richten wij ons allereerst op het gegeven dat het wegvallen van de Europese binnengrenzen schaalvergroting in economische termen impliceert.

De toename van vrije concurrentie zal voor de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming niet leiden tot het genereren van grotere productiviteit, omdat beide vormen bij uitstek kleinschalige processen van overdracht zijn, die een schaalvergroting niet kunnen verdragen en er zich daarom per definitie ook aan zullen onttrekken.

Er hoeft geen enkele vrees te bestaan dat in de wereld van de amateuristische kunstbeoefening en van de kunstzinnige vorming processen op zullen treden die leiden tot gelijkschakeling en uniformering. Integendeel, wij denken dat als er al sprake zou zijn van schaalvergroting in de processen van overdracht, dit juist zal leiden tot grotere mogelijkheden voor het benadrukken van de eigen identiteit.

Een veel ingrijpender zaak zal zijn dat de discriminatie naar nationaliteit volledig wordt uitgebannen.

Dit zal grote gevolgen kunnen hebben voor de opleidingen in de sector amateuristische kunstbeoefening/kunstzinnige vorming.

Hoewel in het scenario gemeld wordt dat een belangrijke uitzondering op het discriminatieverbod naar nationaliteit gelegen is in "taal" als gelegitimeerd argument voor differentiatie en daar een belangrijke opening in gezien wordt voor een klein taalgebied als Nederland, moet toch gevreesd worden dat dit niet op zal gaan voor de beroepsopleidingen in de culturele sector.

Immers juist de taal ijkt op het terrein van de beroepsopleidingen in de culturele sector geen belangrijk argument voor differentiatie te zijn.

Het volgende beeld komt voor ogen: De Academies beeldende kunsten en de Conservatoria zullen volledig toegankelijk zijn voor inwoners van de

lidstaten.

Het culturele klimaat dat in Nederland toch zacht en plezierig genoemd mag worden, zal ook in 1992 nog zacht en plezierig zijn.

Dat zal inhouden dat het voor buitenlanders attractief is een opleiding in Nederland te volgen.

Verwacht mag worden dat het aantal vooropleidingen in ieder geval in een aantal landen in de EEG beter verzorgd zijn dan in Nederland. De onderlinge concurrentie van de gegadigden zal aanzienlijk toenemen en een en ander zal tot gevolg hebben dat het aantal buitenlanders in de opleidingen aanzienlijk zal toenemen, ja zelfs tot forse verschuivingen in de populatie van de beroepsopleidingen zal voeren. Het zou niet verbazingwekkend zijn als het aantal Nederlandse deelnemers aan deze opleidingen gehalveerd wordt.

Van groot belang zijn natuurlijk de aanpassingen die opgelegd zullen worden aan de subsidievormen.

Het zal duidelijk zijn, dat voor een sector als de kunstzinnige vorming, waar in zeer grote mate overheidssubsidie in geïnvesteerd wordt, elke wijziging en dan uiteraard ten nadele, grote gevolgen zal hebben.

In het scenario wordt gesteld dat de interventie van de overheid op de culturele markt niet alleen plaatsvindt vanaf nationaal niveau, maar ook plaatsvindt door lagere overheden.

Verwacht mag worden dat als de nationale overheid, gedwongen door de Europese wetgeving, diep in zou grijpen in de subsidies, dit ook door de lagere overheden gevolgd zal worden.

In de bestaande situatie met betrekking tot de gehanteerde subsidieregels wijst niets erop dat deze in strijd zouden zijn met de Europese wetsregels.

De landelijke voorzieningen op het terrein van de amateuristische kunstbeoefeningen en de kunstzinnige vorming hebben als "gemeenschappelijk kenmerk, dat hun activiteiten zich richten op de bevordering (direct of indirect) van de kwaliteit en kwantiteit van de participatie en deelname aan kunst, zowel in actief als in receptief of reflectief opzicht, als ook voor wat betreft de samenhang tussen deze componen-

ten".

Omdat de ontvangende organisaties op geen enkele wijze deze "participatie en deelname aan kunst" alleen voorbehouden aan de landgenoten, lijkt geen enkele grond aanwezig dat de bestaande subsidieregels bij Europese toetsing te licht bevonden zouden worden.

Interessante mogelijkheden lijken zich vooral voor de amateuristische kunstbeoefening, die zich immers internationaal al een aardige plaats veroverd heeft, voor te gaan doen als er de komende jaren dan weliswaar geen supra nationaal cultuurbeleid zal zijn, maar op onderdelen van het nationaal cultuurbeleid gekomen zal worden tot inter-gouvernementele samenwerking en communautaire afstemming.

Mij is weinig bekend over de participatie van de bevolking van de deelnemers aan de Interne Markt, maar mocht die ook zo hoog zijn als in Nederland, dan zou inter-gouvernementele samenwerking en communautaire afstemming juist op het terrein van de amateuristische kunstbeoefening en de kunstzinnige vorming tot een prioriteit van de eerste orde moeten worden uitgeroepen.

De verschillende voorzieningen tenslotte die genoemd worden, als het Europees Sociaal Fonds en het Europees Fonds voor regionale ontwikkeling, lijken vooral voor de sector van de kunstzinnige vorming, vooral op het terrein van de werkgelegenheid, mogelijkheden te bieden die nader onderzoek verdienen. Denk bijvoorbeeld aan het project "Scapino op school", dat uit een van die fondsen heeft weten te putten.

Enige aandacht dient tenslotte besteed te worden aan de subsidies die via de raad voor de Kunst aan de sector kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening verstrekt worden. Het is te verwachten dat na 1992 initiatieven uit velerlei Europese richtingen een beroep zullen doen op deze fondsen en dat de min of meer logische consequentie zal zijn dat de spoeling dunner zal worden.

Tegelijkertijd moet er echter ook op gewezen worden, dat in de andere lidstaten waarschijnlijk mogelijkheden gecreëerd worden voor de sector die tot nu toe door Nederlandse initiatieven niet benut konden worden.

Waartoe zal dit alles leiden?

In het voorgaande hebben we aandacht besteed aan de huidige situatie in de sector van de amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming en aan mogelijke wijzigingen, die de Interne markt in deze sector zal veroorzaken.

In het volgende doen wij een poging een schets te geven van de toestand van de sector in 1992.

De amateuristische kunstbeoefening zal er in 1992 florissanter voor staan dan op dit moment. De cijfers zullen weliswaar minder juichend zijn, maar dat komt alleen omdat de cijfers van dit moment niet veel met de realiteit te maken hebben, zij zullen nog steeds aangeven dat een belangrijk deel van de bevolking op de een of andere manier actief is in de amateuristische kunstbeoefening.

De culturele identiteit die ik eerder misschien wat bond vereenzelvigde met amateuristische kunstbeoefening, zal dan geprononceerder uitgedragen worden in relatie met andere elementen die de culturele identiteit bepalen, als taal en geschiedenis.

Ik gaf het al eerder aan: de status van de amateuristische kunstbeoefening zal aanzienlijk verbeteren. Dit zal des te eerder gebeuren naarmate de amateuristische kunstbeoefening er in zal slagen de elementen taal en geschiedenis in het repertoire te integreren. Zoals nu voor de minderheden in Nederland de kunstbeoefening een zeer belangrijk element in de culturele identiteit is, omdat taal en geschiedenis daarin geïntegreerd zijn.

Misschien is dit alles wat impliciet gesteld en zou over een en ander wat meer uitgeweid moeten worden.

Wij vinden het niet de plaats om hier uitgebreide culturele beschouwingen te houden, maar er mag toch wel op gewezen worden dat schaalvergroting altijd tegenbewegingen van regionaal niveau heeft opgewekt. Nederland zien wij dan als een regio waar zeker inspanningen geleverd zullen worden om de eigen culturele identiteit te benadrukken.

Hier zal niet het laatste woord gesproken worden over culturele identiteit, maar ik verwacht stellig dat zij die in de samenleving deze culturele identiteit willen benadrukken, ook tot de ontdekking zullen

komen dat de amateuristische kunstbeoefening daartoe een van de meest geëigende voertuigen is.

Niet alleen uit getalsmatige overwegingen, maar vooral omdat men beter zal onderkennen dan op dit moment, dat de culturele identiteit van ons land in de amateuristische kunstbeoefening zo goed tot uitdrukking wordt gebracht.

In ieder geval veel beter dan in de zogenaamde topkunst, die steeds meer van een internationaal karakter zal worden en daarmee een steeds minder Nederlands stempel opgedrukt zal krijgen.

Met de groei van het aantal beoefenaren amateuristische kunstbeoefening zal ook het aantal beroepsbeoefenaren in deze sector toenemen.

Hoewel precieze cijfers ook op dit terrein op dit moment niet voorhanden zijn, mag toch veilig vastgesteld worden, dat ondanks het zeer grote aantal vrijwilligers dat in de amateuristische kunst doende is, er toch enkele duizenden musici zijn, die een belangrijk deel van hun inkomen verwerven door middel van hun bezigheden in deze sector.

Het is heel goed denkbaar dat het aantal buitenlanders, dat niet alleen van de opleiding af zal komen, maar ook zal reageren op de aantrekkingskracht van het zachte culturele klimaat, aanzienlijk zal stijgen en mogelijk tot verdringing, in ieder geval tot verschuiving zal leiden bij de huidige kaders.

Het competitie-element is immers in de amateuristische kunstbeoefening nog altijd van groot belang en zoals een Haagse wethouder voor zijn volkshuisvesting graag buitenlandse architecten naar binnen haalt, moet het geen verbazing wekken dat straks vele amateurkoren en -orkesten door buitenlanders, al was het alleen maar om statusoverwegingen, gedirigeerd zullen worden.

Wij verwachten ook dat de nu al indrukwekkende uitwisselingsprogramma's in de sector amateuristische kunstbeoefening nog verder in omvang zullen toenemen en mede door het eerdergenoemde competitie-element bij zullen dragen aan de kwalitatieve groei van de sector, die op zijn beurt weer kwantitatieve effecten zal hebben.

De landelijke organisaties op het terrein van de amateuristische kunstbeoefening zullen, zij het in een wat gewijzigde organisatorische vorm, al was het alleen al onder invloed van de te verwachten adviezen

van de Raad voor de Kunst, zeker nog bestaan.

Zelfs als de rijksoverheid voor deze sector noodgedwongen door de Europese normen de subsidiestroom geheel stil zou leggen, mag gezien het betrekkelijk geringe aandeel dat de rijksoverheid in het totale budget voor zijn rekening neemt, verwacht worden dat deze organisaties volledig door hun leden overeind gehouden zullen worden, temeer ook omdat zij voor bevordering van het internationale verkeer aan betekenis gewonnen zullen hebben.

Bot eigenbelang van de leden, die bovendien goed op de hoogte zijn met het gegeven, dat de kost nog altijd voor de baat uitgaat, zullen naar mijn stellige overtuiging deze landelijke organisaties ook na 1992 overeind houden.

Wat de amateuristische kunstbeoefening betreft kunnen wij optimistisch gestemd zijn, het aantal deelnemers eraan zal toenemen.

Deze verwachting is gestoeld op een kritischer wordende, vooral oudere generatie die voorkeur zal hebben voor activiteiten, die enige inspanning vragen boven meer passieve vormen van vrije tijdsbesteding.

Daarnaast is de verwachting gewettigd dat de waardering voor de amateuristische kunstbeoefening toe zal nemen omdat het synoniem gesteld zal worden met de culturele identiteit.

In economisch opzicht zal ook de werkgelegenheid binnen deze sector voor de culturele werkers toenemen.

Een vraagstuk apart waar wij tot nu toe weinig aandacht aan besteed hebben, is dat van de grote rol die de vrijwilligers in de amateuristische kunstbeoefening spelen.

Wij verwachten dat de grotere competitie, de schaalvergroting, de verhoging van de kwaliteit, een toenemende professionalisering van de begeleiding, zowel inhoudelijk als bestuurlijk, van de amateuristische kunstbeoefening met zich mee zal brengen.

Het is niet onmogelijk, maar in het geheel niet onwaarschijnlijk, vergelijk bijvoorbeeld de hoog geklasseerde amateur sportbeoefening, dat er ook nu al een grijs circuit binnen de amateuristische kunstbeoefening op gang is gekomen.

De rol van de landelijke organisaties zal naar verwachting ook als de subsidie aanzienlijk minder zal worden, of zelfs geheel op zou houden, niet in betekenis afnemen, maar door de grotere mogelijkheden die de Europese samenwerking biedt, in betekenis toenemen.

We zien voor deze sector de toekomst hoopvol tegemoet.

In de inleidende beschouwingen wezen wij al op het onderscheid tussen kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening.

Wij herhalen nog eens heel kort drie wezenlijke kenmerken: meer methodische benadering in de overdracht, hoge graad van professionaliteit en zeer hoge steun in de vorm van subsidies door de overheden.

Op dit moment zijn in muziekscholen, creatieve centra en provinciale steunfunctie-instellingen 6.000 werknemers werkzaam.

Zij zijn allen hoog geschoold en van behoorlijk professioneel niveau. Ook zij komen net als de kaders uit de amateuristische kunstbeoefening, voornamelijk van de Nederlandse conservatoria en akademies van beeldende kunst.

Zoals al in het kort uiteen gezet is in het vorige onderdeel, is de verwachting gewettigd dat een veel groter aandeel in de bevolking van de opleidingsinstituten gevormd zal worden door buitenlanders omdat zij aangelokt zullen worden door het al eerder aangeduide zachte culturele klimaat.

Als wij rekening houden met de inkrimping van het kunstvakonderwijs de komende jaren en daar duiden toch vele tekenen op, dan zal de concurrentieslag om in een van de kunstvakopleidingen terecht te komen, in hevigheid toenemen.

Deze grotere deelname aan het kunstvakonderwijs door de buitenlanders zal ook gevolgen hebben voor de arbeidsmarkt.

In ieder geval zullen zij op een enkel terrein, en daarbij lijkt vooral aan muziek gedacht te moeten worden, al is het alleen uit statusoverwegingen of om snobbistische redenen, de Nederlanders uit een aantal posities verdrijven.

Ervan uitgaande dat de subsidies aan de sector kunstzinnige vorming niet in strijd zijn met de Europese regelgeving en gezien de voorhanden

zijnde ervaringen lijkt niets daarop te wijzen, mogen we verwachten dat ook de subsidies voor de landelijke organisaties op het terrein van de kunstzinnige vorming gehandhaafd zullen blijven.

De verwachting mag daaraan gekoppeld worden dat met het voortbestaan van deze subsidies ook de organisaties blijven bestaan.

Toch lijkt het ook hier verstandig rekening te houden met een afnemende subsidiestroom. In bijlage III komen we op de eventuele gevolgen daarvan terug.

Tot slot

Dit opstel nog eens overlezend komen we tot een eerste globale conclusie die nogal optimistisch van toon is.

Vooraf ten aanzien van de amateuristische kunstbeoefening zijn onze verwachtingen hoog gespannen. We gaan er daarbij van uit dat in het culturele debat dat met het jaar 1992 in zicht, zeker op gang zal komen, het begrip culturele identiteit, een belangrijke rol zal spelen. We gaan er daarbij tevens van uit dat als de amateuristische kunstbeoefening er in zal slagen elementen als taal en geschiedenis meer dan tot nu toe in de uitvoeringspraktijk te incorporeren, het begrip culturele identiteit synoniem met amateuristische kunstbeoefening zal worden. Er zal een statusverhogende werking van uitgaan die tot de tot nu toe niet vermoede gevolgen zal leiden: nog meer deelname vanuit de bevolking, grotere professionaliteit, hogere kwaliteit van de uitvoeringspraktijk en een verdere vervaging van de grenzen tussen de professionele kunstbeoefening en de amateuristische kunstbeoefening.

De mogelijk verminderende geldstromen van overheidswege zullen geen grote gevolgen hebben én omdat de deelnemers bereid zullen zijn voor een betere kwaliteit meer geld op tafel te leggen.

De andere bevolkingsgroepen zullen een groter aandeel in de deelnemersaantallen gaan vormen. Buitenlanders zullen een belangrijk deel van het kader gaan vormen.

In het verlengde van deze ontwikkelingen zal ook het begrip amateuristische kunstbeoefening verdwijnen en vervangen worden door niet-professionele kunstbeoefening. Dit lijkt onbelangrijk maar zoals Merleau-Ponty al wist, veranderen met de naam ook de dingen.

Zeer onduidelijk is in de amateuristische kunstbeoefening de rol van het grijze circuit. We duiden hier op het verschijnsel van de vrijwill-

ligers, die naar analogie van de vrijwilliger en de amateur in de amateuristische sportbeoefening, minder vrijwillig zijn dan ze er oppervlakkig uitzien. Enig onderzoek zou hier wel op z'n plaats zijn.

Wat de kunstzinnige vorming betreft, zijn onze verwachtingen aanzienlijk minder hoog gespannen, in tegendeel.

De verhoudingsgewijs hoge subsidies die op dit moment aan de kunstzinnige vorming gespendeerd worden, houden een, ook in internationaal opzicht, nogal indrukwekkend apparaat van voorzieningen in stand.

Nauwkeurig onderzoek, dat tot nog toe niet verricht is, zal naar onze overtuiging leren, dat veel van deze voorzieningen op de grens van een bestaansminimum verkeren.

In theorie zal het totstandkomen van de Interne Markt niet leiden tot vermindering van de overheidssubsidies.

Naast de normale ontwikkelingen die in het werkveld van de kunstzinnige vorming zich zullen voordoen is het in theorie ook niet te verwachten dat grote wijzigingen op zullen treden.

We zijn toch minder gerust omdat we, zoals we in de inleiding al schreven, enige vrees hebben dat de in werkingstelling van de Interne Markt zo kostenverhogend zal werken, dat andere prioriteiten gesteld gaan worden door de landelijke overheid en dat dit op zijn beurt consequenties zal hebben voor de organisatie van de kunstzinnige vorming.

In enkele bijlagen gaan we hier even op in.

Aan het slot van dit verhaal willen we toch nog eens wijzen op de minder gunstige ontwikkeling die ons vooral ten aanzien van de kunstzinnige vorming en het onderwijs te wachten staat.

Niet omdat dit een gevolg zou zijn van de totstandkoming van de Interne Markt, maar omdat dit ontwikkelingen zijn die een ongewenste weg gaan. Wij grijpen deze plaats en deze gelegenheid aan om daar nog eens op te wijzen. Laten we daarom met een aantal opmerkingen dit verhaal besluiten, waarin nog eens kort onze zorg over de ontwikkelingen wordt aangestipt.

Ook op het terrein van de kunstzinnige vorming, of beperkter geformuleerd van het onderwijs of overdracht in en van de vaardigheden op het terrein van de verschillende werksoorten, is naar alle waarschijnlijk-

heid een grijs circuit van grote omvang actief.

Enig onderzoek naar de omvang van dit grijze circuit zal zeker nodig zijn om de gevolgen van het verminderen van de overheidssteun ook maar enigermate te taxeren.

We zeiden het al eerder, verminderen van die overheidssteun zal de overdracht van vaardigheden niet uitbannen. God bewaar ons.

Privatisering van lespraktijken zal plaatsvinden, nieuwe organisatievormen op dit terrein zullen tot stand komen en specialisatie in de sfeer van de vooropleidingen zullen verschijnen, maar de kosten van dit alles zullen kosten van belang blijven.

Vooraf daarom zal een onderzoek, op korte termijn, naar het grijze circuit van groot belang zijn omdat dit inzicht kan geven in de markt van de kunstzinnige vorming. Hoe groot is de bereidheid van de deelnemer aan de kunstzinnige vorming om wat te betalen.

Uitgesproken somber zijn wij over de toekomst op korte termijn van de kunstzinnige vorming binnen het onderwijs om twee redenen: de gewijzigde opstelling van het onderwijs ten aanzien van de kunstzinnige vorming en de gewijzigde opstelling van de instellingen voor kunstzinnige vorming ten aanzien van het onderwijs, dat immers geen geld in het laatje brengt.

Wij wezen eerder er al op, dat de stromingen die invloed op het onderwijs hebben, die stromingen zijn die het leren benadrukken en een naadloze aansluiting van het onderwijs op de economische vraag naar arbeidskrachten voorstaan.

Het is te begrijpen dat deze stromingen zoveel invloed hebben omdat de kwaliteit van het onderwijs terecht aan veel kritiek onderhevig is.

De kwaliteit van het onderwijs is echter niet achteruit gegaan door de mogelijk (want bewezen is dat tot nu toe nog steeds niet) grotere plek die de kunstzinnige vorming in het onderwijs heeft ingenomen, maar door de mindere eisen die aan de kwaliteit van de onderwijsgegenden zijn gesteld, ook op het terrein van de kunstzinnige vorming. Het zou te ver voeren op deze plek deze impliciete stellingen verder uit te werken, maar vermeld moeten zij wel worden.

Het is zeer de vraag of er nog tijd voorhanden is de steunfunctie om te bouwen in de richting van meer op kunstspreiding gerichte activiteiten, terwijl ook de vraag op zijn plaats is of de vaardigheid daartoe binnen de instellingen wel aanwezig is.

Waar ik nogmaals op wil wijzen tenslotte, is het gevaar dat door de ontwikkelingen binnen het onderwijs en door de ontwikkelingen in het tot nu toe niet onbelangrijke veld van de kunstzinnige vorming naar het onderwijs, er een situatie ontstaat die zal leiden tot een tweedeling in onze samenleving van de "knows" en de "knows-not". Die zal belangrijker zijn, én desastreuzer dan de tweedeling tussen de "have's" en de "have-not's".

Cultuur en kunst zullen in onze groter wordende wereld, die steeds minder gebrek zal lijden, een steeds grotere plaats innemen.

Het zal gevaarlijk zijn als daar minder mensen aan deel kunnen nemen.

I. NASCHRIFT

We gaan ervan uit dat de overheidssubsidies die op dit moment gelden voor de sector kunstzinnige vorming niet strijdig zijn met het EEG-verdrag en dat op dit moment niets er dus op wijst, dat deze subsidies met het functioneren van de Interne Markt afgeschaft zouden worden.

We hechten er toch aan als naschrift bij deze notitie: "1992 De kunstzinnige vorming en de amateuristische kunstbeoefening" wat nader in te gaan op de situatie waarin deze subsidies wel in belangrijke mate zouden verminderen.

Het lijkt ons dat de financiële consequenties van de Interne Markt weleens dermate groot zouden kunnen zijn, dat de Nederlandse overheid zich genoodzaakt zal zien nieuwe en andere en mindere prioriteiten aan te geven. Het zou kunnen dat de grote subsidies die tot nu toe in de sector kunstzinnige vorming worden uitgegeven, in het geding zouden komen. We spreken dan niet van een directe invloed van de Interne Markt op deze subsidies, maar van de indirecte gevolgen die totstandkoming van de Interne Markt tot gevolg zou kunnen hebben.

De grote afhankelijkheid van de kunstzinnige vorming van overheidssubsidies werd eerder al aangeduid als een kenmerkend onderscheid met de amateuristische kunstbeoefening. Afschaffen van deze subsidies of verminderen van deze subsidies zal grote invloed hebben op de organisatievorm van de kunstzinnige vorming.

Net zo min als de afschaffing van de beeldende kunstenaarsregeling de afschaffing van de beeldende kunst heeft betekend, zal afschaffing of forse vermindering van de subsidie door de overheid aan de kunstzinnige vorming het eind van het muziekonderwijs, het beeldende kunstonderwijs en andere vormen van overdracht in deze en verwante disciplines betekenen.

Ook nu al zijn er private ondernemingen, die in de slag om de markt succesvol opereren tegen door de overheden gesteunde organisaties. Wij hoeven hier slechts te verwijzen naar het dansonderwijs.

Wij kunnen echter wel met stellige zekerheid zeggen, dat indien de subsidies verdwijnen, muziekscholen en creativiteitscentra mee verdwijnen.

Verwacht kan worden in dat geval, dat er een ontwikkeling plaats zal

vinden, die langs twee sporen zal lopen. Aan de ene kant een privatisering van de lespraktijken, aan de andere kant specialisatie. Het eerste als een antwoord op een verdwijnende subsidie, het andere als een antwoord op een veranderd en veranderend tijdsbeeld.

Het is verbazingwekkend dat ondanks de grote bezuinigingen, die vooral plaatselijk al hebben plaatsgevonden, de privatisering van lespraktijken vrijwel niet heeft plaatsgevonden.

Het is hier wel de laatste plaats om een pleidooi te houden voor privatisering. Toch kan ik niet aan de indruk ontkomen, dat enige concurrentie ten goede zou komen aan de kwaliteit van het muziekonderwijs, dat ook in zijn organisatievorm wellicht aan enige revisie toe is.

De zeer langzame groei van het groepsonderwijs is toch wel tekenend voor de gegroeide verstarde verhoudingen.

Het is ook in dit verband interessant om te zien dat ondanks de nog immer stijgende aantallen van afgestudeerden van de conservatoria en de geringe instroom van deze afgestudeerden in de muziekscholen, er toch geen levendig landschap van nieuwe initiatieven valt te ontdekken, een enkel initiatief als bijvoorbeeld het Pakhuis in Amsterdam daargelaten. Dit doet het vermoeden postvatten dat ook binnen het terrein van de kunstzinnige vorming een belangrijk grijs circuit actief moet zijn.

Nogmaals het is hier niet de plaats om voor privatisering te pleiten, maar gezien de al plaatsgevonden hebbende bezuinigingen is het vrijwel geheel ontbreken van deze initiatieven vermeldenswaard.

Het nóg verder ingrijpen in de subsidies zal deze initiatieven naar mijn overtuiging wél doen ontstaan.

Over de omvang van het grijze circuit in de lespraktijk is mij niets bekend. Gezien het bovenstaande taxeer ik het als omvangrijk.

Voor het verkrijgen van een beter scenario en meer inzicht in de toekomstige ontwikkelingen zal nader onderzoek dringend gewenst zijn, maar voorspelbaar moeilijk.

Specialisatie is in, maar zal daarnaast bovendien bevorderd worden door de toenemende concurrentie, die zoals we eerder onder andere vermeldeden, op de weg naar het kunstvakonderwijs zal optreden.

Het muziekonderwijs, vooral binnen het onderwijs, is van een kwalita-

tief bedenkelijk niveau geworden. Terecht wordt hierover al lang geklaagd en aan de bel getrokken, maar verbeteringen zijn tot nu toe niet hoorbaar

Met de constatering dat het niet veel beter wordt zal geleidelijk aan geen genoeg meer worden genomen.

Ik verwacht niet dat dit "niet meer nemen" gevolgen zal hebben voor het onderwijs. Die slag lijkt verloren.

Het wachten is hier op een revival-beweging à la Gehrels.

Wel verwacht ik dat het gevolg zal hebben voor een soort van niet-geinstitutionaliseerde vooropleidingen voor de conservatoria. Hierin zullen zich specialisaties gaan ontwikkelen om de grotere concurrentie bij de selectie voor de opleidingsinstituten te lijf te kunnen gaan.

Zoals nu al getalenteerde leerlingen, die later hun beroep willen vinden op het concertpodium, de privé-docenten opzoeken, zal dat binnen afzienbare tijd gaan gelden voor allen die van de muziek hun beroep willen maken.

Dit op zijn beurt zal leiden tot bundelingen van privé-docenten die gespecialiseerd vooropleidingen gaan verzorgen.

II

Het lijkt goed in aansluiting op wat hierboven onder I gezegd werd over de mogelijke vermindering van de subsidies aan de kunstzinnige vorming in het kort na te gaan wat dat voor consequenties heeft ten aanzien van de mogelijkheden voor culturele activiteiten binnen het onderwijs.

De laatste tien jaar zijn binnen het onderwijs een aantal bewegingen gaande en ontwikkelt zich een stijl van onderwijzen. We verwijzen naar de 'back to the basics"-gedachte en de effectieve schoolbeweging, die duidelijk minder plaats lijken te gunnen voor culturele activiteiten dan de bewegingen die in de 60-er en 70-er jaren invloed hadden in het onderwijs en niet alleen een ruime plaats bepleitten, maar ook vaak verzorgden.

De ontwikkelingen binnen het onderwijs en dat geldt alle geledingen daarvan, zijn met betrekking tot het ontplooiën van culturele vaardigheden van de leerlingen zorgwekkend.

De gegroeide band die geleidelijk aan tussen de instellingen voor kunstzinnige vorming en het onderwijs tot stand was gekomen, bood nog enig soelaas, maar het verdwijnen van deze instellingen voor kunstzinnige vorming zal ernstige gevolgen hebben, omdat wat nu van buiten af door niet-onderwijsinstellingen werd gecompenseerd, van binnenuit niet opgevangen kan worden door het gebrek aan opgeleiden binnen het onderwijs.

Maar ook als de ontwikkelingen minder dramatisch zullen zijn en de instellingen voor kunstzinnige vorming niet zullen verdwijnen, is toch te verwachten, dat bij elke nog komende vermindering van de subsidies vooral toch de steunfunctie naar het onderwijs in het gedrang zal komen, zo niet helemaal verdwijnen.

Deze ontwikkeling lijkt een gevaar in te houden omdat de kloof tussen de knows en knows-not groter lijkt te worden, terwijl naar verwachting de rol van de cultuur in het leven van alledag belangrijker zal worden.

Er is volstrekt onvoldoende zicht op wat de rol van de massa-media naar het onderwijs zou kunnen zijn en dus ook naar de overdracht van

vaardigheden in de meest brede zin in de culturele sector.

Hoewel er waarschijnlijk terecht van wordt uitgegaan dat overdracht op het terrein van de kunstzinnige vorming altijd een kleinschalige activiteit zal zijn, is het tegendeel tot nu toe door onderzoek onvoldoende bekeken. Vooral in het wat sombere licht van het bovenstaande lijkt het van groot belang dat de mogelijkheden van overdracht van vaardigheden door de meest betrokkenen met spoed ter hand wordt genomen.

III

Bij vermindering van de subsidie ligt het voor de hand om tot een beperking van de taken van de landelijke instellingen over te gaan. Op dit moment vormen ontwikkeling en vernieuwing, bemiddeling, informatie en documentatie, onderzoek en studie, deskundigheidsbevordering/kadervorming, begeleiding en coördinatie, en andere activiteiten van landelijk belang, een fiere rij, die ook uit de voorgeschiedenis van de landelijke instellingen goed is te verklaren.

Een selectie uit deze rij zou echter ook nog voor de landelijke instellingen voldoende rechtvaardiging van hun bestaan vormen.

Te denken valt daarbij vooral aan de onderdelen bemiddeling en informatie en documentatie.

Het zou weleens kunnen zijn, dat juist toespitsen op deze drie elementen, de waarde van de instellingen zou kunnen doen verhogen.

Een vraagstuk apart blijft hoe het zal gaan met de vernieuwing en ontwikkeling van de getalsmatig minder op de voorgrond tredende disciplines als drama, audio-visuele middelen, letteren en dans.

Ook hier lijkt meer nadruk op de bemiddeling een mogelijkheid tot verdere overleving, die temeer wenselijk is omdat de dromen van vroeger over een vaste plaats in het onderwijs van die werksoorten inmiddels in rook zijn opgegaan.

Het zou best zo kunnen zijn, dat zoals we dat al kort vermeldden, bij de audio-visuele werksoort door niet eerder gekende ontwikkelingen als prijsverlaging en een grotere rol van de lokale televisie, zich ook bij drama en dans ontwikkelingen voor gaan doen, juist buiten het onderwijs, die tot een mooie toekomst kunnen leiden.

De steeds vager wordende grens tussen professionals en amateurs zal op dit grensgebied tussen kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening nog tot verrassende uitkomsten kunnen leiden.

BIJLAGE 1

De Commissie Cultuurbeleid en Interne Markt is voor een periode van 4 jaar ingesteld door de Directeur-Generaal voor Culturele Zaken van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (Instellingsbesluit: DGCZ.U.3775, d.d.28 juli 1988)

De Commissie heeft tot taak:

- het initiëren van oriënterend onderzoek naar de gevolgen van communautaire acties voor de culturele sector;
- het coördineren en begeleiden van onderzoek;
- het naar aanleiding van haar bevindingen formuleren van voorstellen aan de Directeur-Generaal Culturele Zaken.

De Commissie bestaat uit de volgende personen:

Als externe deskundigen:

Dr. H.H.G. Post

R.M. Vrij

Mr. W. Wanrooy

Voor het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur,

Drs. H. Withaar, voorzitter

Mr.drs. S.M. Gimbrère, secretaris

Drs. P.J.C. Mulder

BIJLAGE 2

In het kader van het onderzoek naar de mogelijke gevolgen van de Europese eenwording voor de culturele sector zijn de volgende publicaties verschenen:

- * "De Europese Gemeenschappen en Cultuurbeleid, een juridische analyse" door mr. J.M.E. Loman, prof.dr. K.J.M. Mortelmans en dr. H.H.G. Post (Rijksuniversiteit Utrecht), Zeist, 1989.
- * "Nederlands Cultuurbeleid en de Europese Gemeenschappen, een beleidsverkenning" door drs. B. Tromp, Zeist, 1989.

Voorts zijn onder de verzameltitel "NEDERLANDS CULTUURBELEID EN EUROPESE EENWORDING" de volgende deelonderzoeken verschenen:

- * BOUWKUNST EN MONUMENTENZORG door dr.N.J.M. Nelissen en drs. C.L.F.M. de Vocht
- * MUZIEK EN DANS, door H.O. van den Berg en M. van Gemert
- * LETTEREN, door drs. J. Honout
- * TONEEL, door mr. J. Jong
- * BEELDENDE KUNST, door drs. R. Fuchs
- * FILM, door W. Verstappen
- * AMATEURISTISCHE KUNSTBEOEFENING EN KUNSTZINNIGE VORMING, door H.J.M. Mali
- * MUSEA, door drs. R.J. Willink

*****